

Pohjoismaista yhteiskuntamaantiedettä

Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift, numerot 1 (1984) ja 2 (1985). Uppsala.

Tampereen maantieteilijäpäivien 1985 eräänä teemana oli kansainvälinen tiede- ja tutkijayhteistyö. Puheenvuoroista hahmottuivat ongelmakohteiksi yhtäältä suomalaisen maantieteellisen tutkimuksen »markkinamekanismien» kehittymättömyys, toisaalta yhteydenpidon jähmettyminen osin muodollisiin suhteisiin.

Yhtenä uutena kansainvälistymisen areenana maantieteilijäpäivillä tuotiin esille kriittisen yhteiskuntamaantieteen harrastajien pohjoismainen yhteistyö, jonka muotoina ovat jokavuotiset symposiumit, julkaisusarja »Kritisk Samfundsgesografi» sekä aikakauslehti »Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift» (NST). Viimemainittu on alkanut ilmestyä syksyllä 1984 ja toistaiseksi – vuoden 1986 alkuun mennessä – on julkaisukuntoon saatu kaksi numeroa. Tavoitteena on kahden lehden vuosittainen julkaisutahti.

Ajatus yhteiskuntamaantieteellisestä aikakauslehestä syntyi vuoden 1982 neljännessä pohjoismaisessa symposiumissa Norjan Rørosissa. Alue- ja maantieteellisen tutkimustehtävän näyttäytyminen yhteiskunnallisena ja yhteiskuntatieteellisenä haasteena oli kasannut paineita uuden keskustelukanavan perustamiselle. Maantieteen yhteiskunnallisen yhteyden voimistumiseen olivat vaikuttamassa mm. uuden kaupunkitutkimuksen, yhteiskunnallisten liikkeiden, teknologiakehityksen, regionalismin sekä alueellisen kehityksen ja suunnittelun ajankohtaiset ongelmat. Yleisesti puhuttiin spatiaalisen ja sosiaalisen keskinäisistä suhteista yhteiskuntamaantieteellisinä kysymyksinä. Näistä teemoista käsin rakentuivat myös ensimmäiset NST:n numerot.

Kahdessa julkaistussa NST:ssä näkyy uuden alueellisen työnjaon sekä yritysten alueellisen organisoitumisen keskeisyys pohjoismaisessa kriittisessä yhteiskuntamaantieteessä. Analyysit yritysten alueellisen levinneisyyden, monitoimipaikkaisuuden ja teknologisen muutoksen aluepoliittisista ulottuvuuksista mahdollistavat vertailua niin maittaisen

yhteiskunnallisen tilanteen kuin tutkimusmetodien ja -näkökulmienkin suhteen. Nykysuomalainen yritysfuusioituminen ja työllisyyskysymykset esittäytyvätkin äärimmäisinä aluepoliittisina uhkatekijöinä, mikäli rinnastuksia tehdään muiden Pohjoismaiden ja erityisesti Iso-Britannian suuntaan (NST:n ensimmäisessä numerossa on myös artikkeli brittiläisestä kaivosteollisuudesta).

Näin onkin havainnollistettavissa eräs kansainvälisen tiedeyhteistyön merkittävimmistä yhteiskunnallisista velvoitteista: maittain erivaiheinen, osin samoja tendenssejä omaava yhteiskuntakehitys heijastuu luonnollisesti kansallisen tieteen kohdemäärityksissä ja näkökulmissa, joista vertailun avulla on poimittavissa sovellutuskelpoisia piirteitä. Tämä kehityskuvien ja tutkimusintressien vertailu valtiokohtaisesti antaa mahdollisuuden aluerakenteellisen kehityksen moniulotteiseen haarukointiin tutkimuskäytännössä. Tätä ilmeisesti on tapahtunutkin pohjoismaisella tutkimusfoorumilla brittiläisen, erityisesti Doreen Massey'n vahvan panoksen kautta syventyneen kriittisen aluetutkimuksen innoittamana. Eikö tämä juuri ole soveltavan tieteen ajankohtaista yhteiskunnallista tehtävää haasteellisimmillaan.

Kesäkuussa 1985 ilmestyneessä NST:n toisessa numerossa artikkelivalikoima käsittää joukon mielenkiintoisia maantiedeteoreettisia tai alaa sivuavia puheenvuoroja. Gunnar Olsson, Nordplanin (Pohjoismainen yhteiskuntasuunnittelun laitos Tukholmassa) professori pohtii suunnittelun paradoksaalisia piirteitä. Yhteiskuntasuunnittelun käytäntö jäsentyy modernistisen maailmankäsityksen kritiikin valossa: nykyisyys fyysisine rakenteineen ja sosiaalisine instituutioineen antaa jälkipolville maailman, joka pelkistyy »kuolemattomuuden kaipuunne» aikaansaannoksiin. Mitä muuta kuin ikuisen muistomerkin rakentamista on se moderni arkkitehtuuri ja suunnittelu, joka kyseenalaistamattoman uudisrakentamisen keinoin ja näyttävyyden päämäärin muodostaa ympäristöämme?

Aikamme nuoti-ilmioistä, postmodernismista on arkkitehtien piirissä puhuttu jo pitkään. On etsitty vaihtoehtoja »globaalisen hybriksen» siivittämälle,

auktoriteettihakuiselle arkkitehdin roolille. Artikkeleissaan Olsson modernin kritiikin avulla etsii uutta suunnittelun yhteiskuntasuhdetta, jossa suunnittelun poliittiset ja subjektisidonnaiset ulottuvuudet asettuvat avainteemoiksi. Kysymys jää avoimeksi: mitähän mahtaisi olla jälkimodernistinen yhteiskunta – tai aluesuunnittelu – olisiko sellainen mahdollista?

NST:n toisessa numerossa oslolainen Jan Heselberg tarttuu globaaleihin kehitysteoreettisiin kysymyksiin esitellen pluralistista näkökulmaa, joka pyrkii kattamaan laajan joukon uusmodernistista reformistista ja radikaalia alueellisen kehityksen ja riippuvuuden teoriakenttää. Koonnosmainen esitys antaa yleiskuvaa maailmanlaajuisen kehitysproblematiikan tulkintavälineistä. Sinänsä ristiriitaiseksi vaikuttaa asettuvan globaalien teoreettisten haltuunoton ja pluralistisen (monisubjektisuutta, alueellista erilaistuneisuutta yms. tunnustavan) korostuksen yhteennivominen. Ikuinen yleisyyden ja erityisyyden dialektiikka vaatii melkoista tasapainoilua.

NST:n kaksi ensimmäistä numeroa ovat hienoisesti tanskalais-ruotsalaisvoittoisia, mikä heijastaa alan harrastuksen painopistealueita. Aivan selvästi tanskalaisen yhteiskuntamaantieteellisen tutkimuk-

sen rooli kansainvälisten innovaatioiden välittäjänä muihin Pohjoismaihin on mitä merkittävin. Valitettavaa on, että suomalainen yhteiskunnallisesti orientoitunut maantiede ei ole kovinkaan laajamittaisesti löytänyt po. keskustelukanavaa. Ensimmäisessä kokeilunumerossa esittäytyivät Seija Virkkala monitoimipaikkaisia yrityksiä käsittelevällä artikkelillaan sekä Anssi Paasi alueellista identiteettiä koskevalla artikkelillaan, mutta viimekesäisessä numerossa suomalainen alan tutkimus loistaa pois-aolollaan.

Miten on? Eikö suomalaisesta kulttuuri-, kehitystai suunnittelumaantieteestä ole pohjoismaisen haasteen mittaiseksi? Nordisk Samhällsgeografisk Tidskriftiä lukiessa mieltyy lehden tematiikka varsin väljäksi: kokoavana näkökulmana on ennen muuta yhteiskunnallinen reflektio, jota tulkitaan laajasti ymmärretyn kulttuurimaantieteellisen yhteyden kautta. Tämänlaatuinen pohjoismainen yhteistyö on ilmeisen olennainen osa sitä kansainvälistymistä, jota Tampereen maantieteilijäpäivillä ha-
muiltiin.

ARI LEHTINEN

Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto